Къимат тIокIаб хазина

Дагъистаналъул адабияталъеги тарихалъеги къимат тIокIаб хIакъикъияб фотоаппараталъ бахъараб ХъахIабросулъа МахIмудил сурат батун нижехъе щвезабуна Унсоколо районалъул ЦIатIанихъа МахIмудил гьудул Сулиманил МухIамадил ясалъул вас Алхасица.

КIиго моцIалъ цебе дихъе кIалъан вачIана цевегосев гьудул, Унсоколо районалъул жамагIатчи, жинда адабиятги тарихги лъалев ва гьеб бокьулев, ЦIатIанихъа Чанил вас Бигиш. Гьес рохел-хинлъигун бицана ХъахIабросулъа МахIмудил хIакъикъияб сурат батун бугин жиндир гIагарав чиясдаян. Халгьабидал гьеб сурат бугоан некIсияб фотоаппараталъ къвакIараб кагъаталда бахъараб, лъикI нахъе цIунун хутIараб, жеги гIельмуялъе пайда босизе, халгьабизе бегьулеб куцалъ.

Бигишица бицана сурат батанин жиндир мунагьал чураяв ЦIатIанихъа Набиев Халилил (Онкологиялъул больницаялъул цеве вукIарав кIудияв тохтур) васасда Алхасида Буйнакск шагьаралда кIудияв инсул, МахIмудил гьудуласул, ЦIатIанихъа Сулиманил МухIамадил архивалдаян. Алхасил эбел Рукъигат ккола Сулиманил МухIамадил яс.

ЖакъалъигIан МахIмудилилан цоцахъе кьолеб, тIахьазда лъолеб, сурат букIана Хунзахъа Шангерейил Гъазимирзаца бахъараб ва Муслим Атаевас нилъер адабияталъе цIунун тарабан абулеб сурат.

Нижее гьеб букIана кIудияб рохел. Нижеца сурат босана компьютераде, лъуна интернеталда,

(www.kahabroso.com, www.fatiha.ru) гьаруна гIемерал копияби, щвезаруна ХъахIабросулъеги, хъвадарухъзабазул Союзалдеги, Дагъистаналъул ГIельмияб Централдеги, кьуна МахIмудил адабияб ирсалда тIад хIалтIулел шагIирзаби- хъвадарухъабазухъеги. Щвезабуна журналист, Союзалъул хIалтIухъан ПатахIов МухIамадихъеги, дицаго гIурус мацIалда интернеталда лъураб текстги хъван, магIарул мацIалда дуцаго рекъезабун хъван, киса-кин бачIарабали бахъеян гьарун. Нижер гьариги букIана, гIедегIичIого, кIудияб ахIи-хIур гьабичIого, цин халгьабун борцун-къотIун хадуб газета –журналазда бахъизе.

Дагъистаналъул гIелмияб централъул МацIалъулги, адабияталъулги ва искусствоялъулги институталда гIелмиял хIалтIухъабаз лъикI халгьабуна сураталъул. ЛъикI пикру гьабуна Сулиманил МухIамадилги МахIмудилги тарих-бухьеналъулги. Цере росана МахIмудил киналго суратал, данде ккуна МахIмудил инсул Анасил МухIамадилги МахIмудилги суратал.

Академик ХIамзатил ХIажияс бицана жиндирги ЦIатIанихъа Сулиманил МухIамадилги букIараб дандчIваялъул:

«МахIмудил нусго сон тIубаялъул юбилеялда Унсоколо районалъул тIоцевесев секретарь ЦIатIанихъа Гьиматил МухIамадица гьабуна нижер лъай-хъвай. Гьев вугоан жеги лъикIаб гIакълу -лъаялдаги вугев саламатав херавчи. Сулиманил МухIамадица бицана МахIмудгун цадахъ жал тIоцебесеб Дунялалъул рагъда гIахьаллъиялъул». Хадуб ХIажияс абуна гьаб сураталдаги Сулиманил МухIамад рельарав вугин. Гьесул цойги суратал ратании, цех-рех гьабизе ккелаанилан.

Нижеда МахIмудил инсул суратгун, гьебго сурат батун букIана, хвелалде цебе МахIмудил адабият –тарих бакIарулев вукIарав **Якъуб Сулимановасул** цебего Фондалъухъе кьураб архивалдаги. ХIакъикъат мухIканлъичIого къватIибе бахъичIого тун букIана.

ЦIатIанихъа Бигишица бицана сураталъул гьадинаб тарих:

«Сулиманил МухIамадица бицун бугила сурат бахъулаго МахIмудидаги жиндаги аскIов вахъун чIун вукIрав лъабабилев чи (цIар ракIалда гьечIо) лъеберабилел соназ ккун вачун (репрессировать) гьавун анилан. Хадуб дунгоги МахIмудги тун сурат къотIаниги, жиндаги, хIукуматалъул хъулухъалда – органазда хIалтIулев чиясда, хIинкъараб заманги букIун, гьеб сурат гIадамазда бихьизабизе кIвечIо», - ян. Сулиманил МухIамадги I977 соналлъ къадар ккун нилъедаса ватIалъун вуго. ЖакъалъигIан къватIибе бахъичIого суратги хутIун буго.

Цойги нижеца данде ккуна сурат бахъараб фотоательеялъул тlад хъварал накъищазул расенал. Интернеталда нижеда ратана гьадинал макъалаби. Гьеб буго Санкт- Петербургалда I9I4-I9I7 соназда хlалтlулеб букlараб цlар рагlараб Фокс Талботил, Нисефор Ньепсил, Манде Дагерил медалал щвараб С.Л. Левицкиясул фотоательe. С.Л. Левицкий вукlун вуго Россиялъулги Франциялъулги

къиралзабазул (императоразул) жидерго хасав фотограф. Петербургалъул киналго лъай бугел гlадамалги гьесухъе суратал рахъизе унел рукlун руго.

Махlмудги Сулиманил Мухlамадги цадахъ рукlун руго Петербургалда I9I6-I9I7 соназ.Гьезул щулияб гьудуллъи букlун буго рагъдаги, рагъ лъугlун хадубги. Гьелъул киналъулго хъвай-хъвагlай гьабун буго 2008 соналъ рахъарал тlахьазда ДНЦ ИЯЛИялъул гlалимчагlи Хlабулагьил Сиражудиницаги («Махмуд из Кахабросо»), Хlажиев Гlадилгерейицаги («Вспоминания всадников 2-го Дагестанского конного полка о кадие Махмуде из Кахабросо на фронтах первой Мировой войны».

Махlмудилги Сулиманил Мухlамадилги буго рагъулаб ретlа-къай, пагоназда ругел хъвай-хъвагlаял ратlа рахъизе лъалел руго. Гьеб буго кlиабилеб(***2Дг***) Дагъистаналъул полкалъул гlаламатал. Гьеб полкалда рукlарал дагъистаниязул архивал цlунун ратизеги бегьула.

Нижеца данде кквеялъе гьанир лъолел руго Махlмудилги инсул Анасил Мухlамадилги суратал. Махlмудил фондалъ, адабият бокьулезе баркалаги кьолаго, цех-рех гьабулеб буго гьаб сураталъулги Махlмудил хlакъалъулъ биценазулги. Лъида щиб лъалеб батаниги гьарула нижехъе (dagistan@mail.ru, dagistani@ya.ru) яги редакциялде хъваян.

Главный специалист ДНЦ РАН
Махlмудил Фондалъул президент **М. Хlасанов**